

A BÁNYÁSZAT

tájalakító ereje.

Gyárok, ipartelepek létesítésénél mindig tekintettel vannak a vidék földrajzi tényezőire. Lehetőség szerint igyekeznek a legkedvezőbb helyet biztosítani.

A bányakincsek helyhezköttöttsége következtében nincs mód arra, hogy egyéb földrajzi adottságok is figyelembe vétessenek. Bányák nyitásánál tehát nem lehetnek tekintettel domborzat, vízrajzi viszonyok, éghajlat, úthálózat, esetleg egyéb emberi építmények kedvező voltára. Kénytelenek az ott talált adottságokhoz alkalmazkodni és később azokat a lehetőségig befolyásolni. A táj jelenleg működő erői tehát nem befolyásolhatják a bányakincs helyét, ellenben a bányászat alakítja a tájat és a táj életét. Így van ez a magyar Ruhr-vidék egy részén, Sajószentpéter környékén is.

Ha nem lenne itt a föld mélyén annyi kincs, egész más sorsa lenne a népnek, másképen alakult volna a táj. A bányászat elhatározóan befolyásolja itt is a táj kialakulását.

Ahhoz, hogy a bányászat a tájban mit jelent, szükséges lenne bemutatni a tájat a tárnák megnyitása előtt s összehasonlítani a mai képpel.

Eddig a völgyekben csak művelés alatt álló földeket láttunk, az erdővel borított hegyek lábainál fehér tornyú kislekakat. Most a táj törpe, tardombjai között itt-ott fúrások vannak s az útvonal mellett, a magas, párásan füstölgő földhányások jelzik, hogy hatalmas munkát végeznek itt az emberek a föld gyomrában. Néhol jellegzetes bányagőz-illat érezhető. A csendet állandóan zavarja a bányavasút fülsiketítő füttyülése és a drótkötél pályán kúszó csillék időnkinti csikorgása és állandó zúgása.

Ezelőtt csak ritkán zavarta fel az út porát egy-egy kocsi, — ma élénk forgalom jelzi az élet gyorsabb ütemét.

A bányában pedig egy egész külön kis világ tárul szemünk elé. Hosszú út vezet a munkahelyekre, ahol a munkások térdelve, hasonfekve vágják csákányaikkal a hatalmas széntömböket. Ott nincs hangos szó, az emberek úgy haladnak el egymás mellett, mintha árnyak lennének. Nincs más köszöntés ott lent, mint: „Jó szerencsét!” — s ebben benne van a bányász ember egész lelki-sége, minden kívánsága.

De a szünet nélkül dolgozó bányák ellenére is nagyon sokat megtartott e táj mezőgazdasági jellegéből. Ha összehasonlítjuk pl. a salgótarjáni medencével, arra az eredményre jutunk: nem az az egyedüli különbség, hogy ott egy hatalmas, itt pedig több kisebb bányavállalat dolgozik. A salgótarjáni medence tipikus iparvidék, ahol a bányászat életcél; itt csupán kereseti alkalmak szaporításával folyik bele a táj életébe.

Ha a közelebbi Ózd Borsodnádasi vidékkel hasonlítjuk össze, — ahol csaknem annyi bányát művelnek mint Sajószentpéter vidékén —, azt mondhatjuk: itt nem alakította át annyira sem a tájat, sem a társadalmat mint Ózd környékén. Itt nem olyan szembevető a táj civilizálódása, a technika bőkezű felhasználása.

Ez a terület tehát a számos bánya ellenére is agrár jellegű. E helyzet azzal magyarázható, hogy az intenzív bányaművelés alig két évtizedes multra tekinthet vissza.

A borsódi barnaszén terület ugyan, már az 1850-es évek óta ismert és lassan meg is kezdték a művelését, de — valószínűleg arra való tekintettel, hogy nem elsőrendű szén —, a világháborúig nem nagy eredményt mutattak fel. A háborút követő években azonban, a borsódi szénmedence nemzetgazdasági jelentősége nem vári gyorsasággal, soha nem gondolt méreteket öltött. A Trianon utáni széntermelési magunkra utaltságunkban nagy kereslet alakult ki, s rövid időn belül nagy fejlődést mutatott a szénmedence feltárása.

A borsódi szénmedence korának meghatározásához sok vita fűződik. E vitát Schréter Zoltán dr. zárta le, aki végérvényesen tisztázza a szénösszlet alsómediterrán korát. Ebben a szénösszletben 3—5 széntelep említ, de ezek közül rendszeren 3, néhol csak 2 érdemes fejtésre.

A szénre jellemző, hogy minősége és fűtőértéke telepenként változik. Általában közepes vagy gyenge minőségű a szén, színe és karca barna. Fűtőértéke 3400—3800 kalóriáig terjed. Kis részét fűtésre, nagyobb részét inkább gyárakban használják. A termelés mennyisége bányánként és idény szerint különböző. Papp Károly dr. véleménye szerint, Csonka-Magyarországon mennyiség tekintetében a sajóvölgyi szénkészlet első helyen áll.

Nem kimondott iparvidékkel állunk itt szemben, de azért ki-mutathatjuk a bányászat alakító hatásait.

Elsősorban is a bányák megnyitása bekapcsolta a Hariczapatak elhagyott, zárt völgyét az ország életébe. Ez a terület, mint

egy zsák-utca szerepelt, ameddig a végén lévő modern berendezésű Baross-akna megnyitásával szükségessé nem vált a bányatelep és Diósgyőr-Vasgyár között az iparvasút megépítése.

Ezzel megnyitották a völgy másik kapuját és könnyebben megközelíthetővé tették Miskolcot. Itt találjuk a 2328 méter Gränzenstein vasúti alagutat, mely jelenleg a leghosszabb Magyarországon.

Az iparvasútnak piac szempontjából is nagy jelentősége van, mert személy szállításra is berendezték és a vidék lakosai ingyen tudják megközelíteni Diósgyőr és Miskolc piacait, ahová tejet, tejtermékeket, baromfit és gyümölcsöt szállítanak. Ez azt eredményezte, hogy ma Diósgyőr és Miskolc piacát nagyobb számmal látogatják, mint a völgy bejárójánál fekvő Szentpéterét.

A bányászat bevezetése megváltoztatta a népesség számát és összetételét. A bányamunkások egy része ugyanis, a szakmunkások (aknász, fúrómester stb.) bevándoroltak. Az 1910 évi statisztika alapján a népsűrűség $70\cdot6/\text{km}^2$ volt s ez az 1930 évi statisztika szerint $80\ 4/\text{km}^2$ -re növekedett. Előreláthatólag az 1940. évi adatok a lakosság számának nagyobb arányú emelkedéséről fognak tanuszkodni.

Ez a népszaporulat nagy jelentőségű. A lakosok eddig a mezőgazdasági termékek feleslegét a piac nagy távolsága következtében csak nehezen tudták értékesíteni. Most a bevándorlók ezt a termelési felesleget felveszik, sőt a kereslet teljes kielégítéséhez szükségessé vált a mezőgazdasági termelés, különösen pedig a zöldség és gyümölcs-termelés intenzívebbé tétele.

A bevándorolt szakmunkásokon kívül a bányákban dolgozó munkások és napszámosok a közeli falvakban lakó törpebirtokos és szegény néposztályból kerülnek ki. Ezek az u. n. *félbányászok*, akiket nyugodtan nevezhetünk idénymunkásoknak is, mert csak akkor dolgoznak a bányában, ha a mezőgazdasági munka szünetel. Nekik ez a kereset csak segítséget jelent a létfenntartáshoz.

A magyar paraszt általában nem nagyon szereti a bányamunkát; — rákényszerült ugyan, hogy lemenjen a bányába és csákánnyal törje a szenet —, de vérbeli bányásszá nem lett. A telepített szakmunkás és a falvából felvett idénymunkás között nagy különbség van, nemcsak munka. hanem életnívó szempontjából is. Keveredés vagy felszívódás — a szakmunkások lényegesen kisebb száma ellenére sem történik. Okát abban találjuk, hogy a vérbeli bányász nép zárkozott, a saját társadalmi osztá-

lyán kívül másokkal nem érintkezik. A szentpéteri bányákban dolgozó bevándorolt munkások részére kolóniát létesítettek. A többi bányánál ilyen kolóniáról nem beszélhetünk, de a szakmunkások mindenütt elkülönülten élnek. Jellemző, hogyha az egyes falvakban a félbányászok vannak is többségben, a vezető szerepet mégis a kisbirtokos osztály játssza. A bányászoknak — beleértve a szakmunkásokat is — a falu parasztságára gyakorolt hatása elenyésző, nem társadalmat alakító. A bánya tehát munkát ad, de mentalitásukat nem változtatja meg. A paraszt, aki bányába jár osztályt nem, csak munkát cserélt.

A szakmunkások és a félbányászok egészségügyi szempontból is elkülönülnek. A szakmunkások egészségügyéről való gondoskodás minden követelménynek megfelel s ez eredményezi, hogy náluk a nehéz munka ellenére is sokkal kisebb a halandóság, mint a szezonmunkásoknál és földműveseknél.

A településen és a lakosságon meglátszik a félbányászok külön keresete. Aránylag jó módban élnek s legjellegzetesebb bizonyítéka ennek, a falu képét is megváltoztató építkezés, mely különösen az utolsó évtizedben okozott számottevő változást. Berentén pl. a jólkereső bányászok építkezése következtében egész új ház-sorok keletkeztek. Az építkezéshez természetesen hozzájárul az építőanyagok könnyű megszerzése is, a közeli kőbányák útján.

A bányák megnyitásával, a szállítás szükségének megfelelően a közlekedési viszonyok is megváltoztak. Szükségessé vált, a forgalom lebonyolítását biztosító útszervek kiépítése. A Barossakna szénét a Vasgyárba szállítják a fentebb említett iparvasúton. A Kápolna község határában művelt szentpéteri bánya termékét villamos járat segítségével szállítják a szentpéteri teherállomásra. Az alacskai bányából pedig drótkötélpánya vezet Szentpéterre.

A szén nagy részét azonban tengelyen szállítják. A fuvarozók naphosszat járnak, különösen azokból az újabb bányákból, amelyeket még más szállítószerv nem kapcsol be a forgalomba. (Lászlófalva.)

A szén tengelyen való szállítása tulságosan igénybeveszi az utakat s így szükségessé válik állandó javításuk. Emiatt legfontosabb teendő lenne az utak teherbíróbbá tétele.

Kulturális hatás terén megemlíthető a sajszentpéteri bányához tartozó kolónia berendezése, ahol róm. kat. és protestáns templomot építettek. Ezenkívül a bánya elemi iskolát tart fenn a kolóniai gyermekek részére.

Legfontosabb kulturális hatást azonban a községek 220 voltos váltóárammal való ellátása jelenti; a „Borsodi Szénbányák RT.” központi villanytelepéről. Ez ugyanis nemcsak a kényelmes megvilágítást teszi lehetővé, hanem a rádióhallgatók számát is növeli még olyan falvakban is, ahová a telefon egyáltalán nincs bevezetve. (Lászlófalva.)

Mindezeket összegezve: a bányák megnyitásának köszönheti e vidék, egyrészt az ország életébe való intenzív bekapcsolódását, másrészt a mezőgazdasági termelés fokozását, a népesség szaporodása által pedig a termékek feleslegének könnyű elhelyezését. A bányászat fokozta az anyagi jólétet és biztosítja a kultúra széles körben való elterjedését úgy szellemi, mint technikai vonatkozásban.

Nagy fejlődést jelentene a mai probléma tárgyát képező Sajócsatorna megépítése. A torkolattól Bánrévéig 123 km. hosszú hajózható Sajó ugyanis a magyar Ruhr-vidék fája és szene szállítási költségét $\frac{1}{4}$ -ére csökkentené.

A Sajó hajózhatóvá tétele már a világháború előtt is nagy fontosságú volt (1908: XLIX tc.) a boszniai vasérc Ózdra való szállításával (víziuton) kapcsolatban.

Az utolsó években rohamosan fejlődő Sajóvölgyi ipartelepek ismét időszerűvé tették ezt a problémát.

Számokban kifejezhetetlen az az előny, amit e terv keresztülvitele biztosítana. Ez ismét egy olyan tényező lenne a vidék életében amely a magyar Ruhr-vidék további fejlődését biztosítaná.

Lenkey Edit.

Felhasznált irodalom:

- Dr. Schréter Zoltán:* A Borsod—Hevesi szén és lignitterületek bányaföldtani leírása. 1929.
- Dr. Vadász Elemér:* A borsodi szénmedence bányaföldtani viszonyai. 1929.
- Dr. Papp Károly:* A Magyar birodalom vasérc és kőszén készlete.
- Szabó Zoltán:* Cifra nyomorúság.